

لگن بدون بکارگیری پرتو ایکس قابل محاسبه می باشد، این متدهای در پژوهشکی قانونی نیز می تواند کاربرد داشته باشد، یعنی با داشتن فاصله بین خار خاصره ای قدامی فوقانی، اکثر ابعاد لگن قابل پیش بینی می باشد. البته با مروری که بر روی مجلات متبروک و کتاب نمایه پژوهشکی ^۳ ایرانی انجام گردیده ^(۱)، تاکنون چنین بررسی روی ابعاد لگن زنان ایرانی صورت نگرفته است.

مواد و روشها

این تحقیق از نوع توصیفی- تحلیلی بوده، مطالعه بر روی کلیشه های رادیوگرافی ^{۱۰۸} نفر از بیماران زن مراجعه کننده به بخش رادیولوژی بیمارستان آیت... طالقانی تهران در سال ۱۳۷۹-۸۰ مراجعت شده بودند. کلیشه لگن افرادی که در محدوده سنی ۲۰ تا ۴۳ سال قرار داشتند و فاقد بیماری و اختلال دستگاه عضلانی اسکلتی بودند، انتخاب گردید. کلیشه هایی که از نمای قدامی خلفی استاندارد گرفته شده بودند و لندمارکهای استخوانی کاملاً در آن ها مشخص بود، بررسی گردیدند. کلیشه ها بر روی نگاتو سکوب گذاشته شدند و ابعاد مورد نظر بوسیله خط کش میلیمتری و گونیا با دقت ۵/۰ سانتیمتر اندازه گیری و ثبت شدند. اسامی و طرز محاسبه بعدها بشرح زیر می باشد:

۱- قطر عرضی تنگه فوقانی؛ بیشترین فاصله عرضی دهانه فوقانی لگن حقیقی.

۲- قطر مایل تنگه فوقانی؛ فاصله بین برآمدگی خاصره ای عانه ای یکطرف تا حد فوقانی مفصل ساکروایلیاک طرف مقابل.

۳- فاصله بین دو خار ایسکیوم؛ فاصله بین دوراس خارهای ایسکیوم راست و چپ.

۴- بزرگترین قطر سرفمور؛ فاصله بین بالاترین و پایین ترین نقطه سرفمور.

۵- فاصله بالاترین نقطه ستیغ های ایلیاک راست و چپ؛ فاصله دو نقطه ای که در بلندترین قسمت ستیغ ایلیاک راست و چپ واقع می باشد.

۶- زاویه زیر پویس؛ زاویه بین دو شاخه تحتانی پویس است که با کمک خط کش، امتداد آنها را رسم نموده، در محل برخورد دو خط، زاویه مذکور تشکیل می گردد. سپس زاویه حاصله اندازه گیری می شود.

۷- ارتفاع سمفیز پویس؛ فاصله بین کثراهای فوقانی و تحتانی سمفیز پویس در خط وسط.

۸- قطر دیسک پویس؛ فاصله سطح داخلی تنه استخوان های پویس راست و چپ در قسمت میانی.

۹- طول ساکروم؛ فاصله پر و مونتوری ^۵ تا راس ساکروم.

اندازه های اقطار و ابعاد لگن کاربردهای زیادی در علم زنان و زایمان و مامایی و علم پژوهشکی قانونی و آنtrapوپولوژی دارد ^(۱) و در بعضی موارد، می تواند به تشخیص بالینی نیز کمک نماید. به عنوان مثال از داده های حاصل از اندازه گیریهای لگن، شکل آن که در معاینه بالینی، قابل تشخیص نیست، تعیین می گردد. برای این منظور از روش لگن سنجی (پلویمتری) استفاده می شود. یکی از تکنیک هایی که لگن سنجی به کمک آن انجام می گیرد، روش رادیوگرافی است. در حال حاضر متخصصان علم زنان و زایمان بوسیله رادیوگرافی از ساختمان و شکل لگن و اندازه های ابعاد و اقطار آن آگاهی می یابند ^(۱) و ^(۲). داده های بدست آمده از این طریق دقیق تر از داده های حاصله از معایینات بالینی است ^(۳) و ^(۴). نتایج تحقیقات انجام شده در کشورهای دیگر، در کتب مرجع علوم پژوهشی درج گردیده و در بخش های آموزشی کشور مورد استفاده قرار می گیرد ^(۱) و ^(۵). در اندازه ها و ابعاد لگن، تفاوت های فردی، جنسی و نژادی وجود دارد ^(۱) و ^(۳).

نویسنده حاضر در سال ۱۳۷۷، تحقیقی روی کلیشه های رادیوگرافی لگن بیماران ^(۶۰ زن و ۱۲۰ مرد) مراجعت کننده به بیمارستان آیت... طالقانی تهران انجام داد و چنین گزارش نمود که در برخی از ابعاد لگن در دو جنس، اختلاف معنی دار آماری وجود دارد ^(۶). همچنین لائو^۱ بوسیله رادیوگرافی، ابعاد لگن را در زنان چینی ^(۷) و میشل^۲ و همکاران توسط همین روش، ابعاد لگن را در زنان آمریکایی بررسی نمودند ^(۸). نویسنده حاضر تحقیقی در سال ۱۳۷۹ روی کلیشه رادیوگرافی لگن ^{(۱۰۳ بیمار زن مراجعت کننده به بیمارستان آیت... طالقانی تهران انجام داد}. در این مطالعه ابعاد لگن اندازه گیری شد.

سپس بعضی از ابعاد لگن زنان ایرانی با زنان چینی و آمریکایی مورد مقایسه آماری قرار گرفتند که بین ابعاد مورد نظر اختلاف معنی دار آماری وجود داشت ^(۹). شکل و اندازه های ابعاد لگن در پژوهشکی قانونی نیز کاربرد فراوانی دارد به عنوان نمونه در تصادفات و یا هر گونه حوادثی که منجر به متلاشی شدن شخص هایی از بدن شخص شده باشد، بوسیله اندازه های ابعاد لگن می توان جنبش آنرا تشخیص داد و یا هنگام بررسی جنازه هایی که هویت تزادی آن مبهم باشد، می توان از اندازه های ابعاد لگن کمک گرفت ^(۱۰).

با توجه به اهمیت موضوع ، تحقیق حاضر بر روی کلیشه های مربوط به لگن ^{۱۰۸ بیمار زن مراجعت کننده به بیمارستان آیت... طالقانی تهران} صورت گرفت. هدف از این مطالعه ارائه راهکاری جهت محاسبه ابعاد و اقطار لگن بر اساس فاصله بین ۲ خار خاصره قدامی - فوقانی به عنوان یک معیار بالینی می باشد.

نظر به اینکه تاکنون پلویمتری یا استفاده از پرتو ایکس انجام گردیده، در این روش امکان بروز خطرات ناشی از پرتو تکاری و ایجاد صدمات احتمالی به مادر و جنین وجود دارد لذا نگارندگان برای جلوگیری از ایجاد چنین خطراتی، از روش های رگرسیون و تعیین معادلات رگرسیون برای اندازه گیری ابعاد لگن استفاده نمودند. در این روش، اندازه ابعاد

1-Lau

2- Michael

3-index medicus

4-acetabulum

5-promontory

نتایج

- ۱۰- عرض ساکروم؛ بیشترین فاصله بین بالهای ساکروم.
 ۱۱- فاصله بین دو خار خاصره ای قدامی فوقانی؛ اندازه فاصله بین دو خار.

- ۱۲- ارتفاع مفصل ساکروایلیاک؛ فاصله بین دو انتهای فوقانی و تحتانی مفصل ساکروایلیاک.

- ۱۳- قطر حقه؛ دورترین فاصله در حاشیه استابولوم.

- ۱۴- فاصله بین کنار قدامی استابولوم تا سمفیزیپویس؛ اندازه بین کنار قدامی استابولوم تا کنار داخلی تنہ پوپیس.

- ۱۵- کونزوگه دیاگونال؛ فاصله کنار تحتانی سمفیزیپویس تا دماغه.

- ۱۶- انتخاب ابعاد ذکر شده به این علت بوده است که در کلیشه های با نمای قدامی خلفی قابل رویت بوده، اندازه گیری آن ها از دقت زیادی برخوردار می باشد.

از طرفی بعضی از این ابعاد در علم زنان و زایمان و در پژوهشی قانونی، برای تعیین جنسیت حائز اهمیت است. داده ها در پرسشنامه های مربوط وارد شده، سپس بر روی همه داده ها تجزیه و تحلیل آماری صورت گرفت. ابتدامیانگین و انحراف معیار آن ها محاسبه شد. سپس به منظور بررسی روابط آماری بین داده ها، روش رگرسیون خطی بر روی آن ها انجام گردید. در این راستا بعلت دسترسی بالینی به شاخص شماره یازده (فاصله بین دو خار خاصره ای قدامی فوقانی) و امکان ثبت اندازه دقیق آن بر روی پوست، این شاخص مبنای قرار گرفت و امکان تخمین سایر شاخص ها بر اساس شاخص مذکور با استفاده از معادلات رگرسیون بررسی شد.

نتایج

تحقیق حاضر روی کلیشه های مربوط به لگن 10th بیمار زن مراجعه کننده به بیمارستان آیت الله طالقانی تهران، در سال ۱۳۷۹-۸۰ تحقیق، ابعاد لگن مورد اندازه گیری قرار گرفت. انجام گرفت، در این تحقیق، ابعاد لگن مورد اندازه گیری قرار گرفت. نتایج این تحقیق، حاکی از وجود رابطه معنی دار آماری بین فاصله دو خار خاصره ای قدامی فوقانی (که بر احتی از روی پوست فرد قابل اندازه گیری است)، با 8th بعد از 14th بعد اندازه گیری شده، از جمله قطر عرضی تنگه فوقانی، قطر مایل تنگه فوقانی، قطر مایل تنگه فوقانی، قطر مایل تنگه فوقانی، قطر مایل تنگه فوقانی، قطر بین دو خار ایسکیوم، فاصله بالاترین نقطه ستیغ های خاصره راست و چپ می باشد و با

جدول ۱ - میانگین و انحراف معیار ابعاد اندازه گیری شده در بیماران زن مراجعه کننده به بیمارستان آیت الله طالقانی تهران سال ۸۰-۱۳۷۹ و معادله رگرسیون محاسبه آنها

بعدهای مورد بررسی	ابعاد لگن	معادله رگرسیون	مقدارهای
قطر عرضی تنگه فوقانی	$X_1 = 14.97 \pm 1.35$	$X_1 = 10.189 + 0.142(X_{11})$	$p = 0.185$
قطر مایل تنگه فوقانی	$X_2 = 12.63 \pm 0.81$	$X_2 = 7.26 + 1.84(X_{11})$	$p < 0.001$
قطر بین دو خار ایسکیوم	$X_3 = 11.22 \pm 0.9$	$X_3 = 7.093 + 0.012(X_{11})$	$p < 0.001$
بزرگترین قطر سر فمور	$X_4 = 4.72 \pm 0.29$	$X_4 = 2.735 + 0.084(X_{11})$	$p < 0.001$
فاصله بالاترین نقطه بین ستینهای ایلیاک راست و چپ	$X_5 = 19.4 \pm 1.8$	$X_5 = 12.496 + 0.244(X_{11})$	$p < 0.001$
زاویه زیر پوپیس	$X_6 = 126.24 \pm 3.79$	$X_6 = 118.121 + 0.283(X_{11})$	$p = 0.185$
ارتفاع سمفیزیپویس	$X_7 = 37.09 \pm 0.8$	$X_7 = 16.05 + 0.052(X_{11})$	$p = 0.193$
قطر دیسک پوپیس	$X_8 = 0.4 \pm 0.08$	$X_8 = 0.373 + 0.071(X_{11})$	$p = 0.858$
طول ساکروم	$X_9 = 10.73 \pm 0.72$	$X_9 = 9.078 + 0.108(X_{11})$	$p = 0.722$
عرض ساکروم	$X_{10} = 10.34 \pm 0.7$	$X_{10} = 9.289 + 0.332(X_{11})$	$p = 0.338$
فاصله بین دو خار خاصره ای قدامی فوقانی	$X_{11} = 29.19 \pm 1.92$	—	—
ارتفاع مفصل ساکروایلیاک	$X_{12} = 6.69 \pm 0.8$	$X_{12} = 2.817 + 0.112(X_{11})$	$p < 0.001$
قطر حقه	$X_{13} = 4.21 \pm 0.52$	$X_{13} = 4.144 + 0.072(X_{11})$	$p = 0.111$
فاصله بین کنار قدامی استابولوم تا سمفیزیپویس	$X_{14} = 7.03 \pm 0.74$	$X_{14} = 2.171 + 0.121(X_{11})$	$p < 0.001$
کونزوگه دیاگونال	$X_{15} = 10.78 \pm 0.82$	$X_{15} = 8.147 + 0.088(X_{11})$	$p = 0.087$

به بیمارستان آیت... طالقانی تهران انجام گرفت حاکی از وجود اختلاف معنی دار آماری بین ابعاد لگن در زن و مرد بوده است^(۶). در سال ۱۳۷۹ روی کلیشه های لگن بیماران زن مراجعت کننده به بیمارستان آیت الله طالقانی تهران تحقیق بعمل آمد و مشاهده گردید که قطر عرضی تنگه فوکانی و قطر بین دو خار ایسکیوم با استانداردهای چینی و آمریکایی انطباق نداشت^(۸) و اندازه این دو قطر در زنان چینی از زنان آمریکایی و ایرانی کمتر بوده ولی در زنان ایرانی از زنان آمریکایی و چینی بیشتر بوده است. بر این اساس نگارندگان پیشنهاد می کنند که نتایج تحقیق حاضر پس از تکمیل و انجام بررسیهای جامع و مستمر روی گروههای مختلف سنی و اجتماعی مختلف، می تواند در کلینیکهای فاقد پژوهش متخصص زنان مورد استفاده قرار گیرد و به این ترتیب قادر خواهد بود نیاز به انجام رادیوگرافی را در این زمینه به میزان زیادی کاهش دهد.

نقدی و تشریف

از سرکار خانم سحر دولتشاهی که در انجام این تحقیق ما را باری نمودند تشکر و قدردانی می نماییم.

منابع

1- Bannister LH, Berry MM, Collins P, Dyson M, Dussek JE, Ferguson M (eds). Gray's Anatomy. London: Churchill Livingstone; 1995: 669 - 73.

۲- ابوالحسن زاده الف. آناتومی لگن با نکات بالینی. تهران: موسسه نشر جهاد دانشگاهی؛ ۱۳۷۳، ۱۴۹-۵۱.

3- Badr I, Thomas SM, Cotterill AD. X - ray pelvimetry - Which is the best technique ? Clin Radiol. 1997; 52: 136 - 41.

4- Roman S , Samuel D , Suresh K. A comparative study of x - ray pelvimetry and CT pelvimetry. Clin Radiol. 1997; 31: 217 - 26.

5- حکمت ح، نوروزیان م، فلاحی ف. استخوان شناسی. تهران: موسسه نشر جهاد؛ ۱۳۷۰، ۳۷-۴۶.

۶- ابوالحسن زاده الف، عمومی م، صادقی می، ماستری فراهانی ر. بررسی و مقایسه لگنهای زن و مرد ایرانی به روش رادیوگرافی. مجله علمی پژوهشی قانونی. ۱۷: ۹۳۷-۸.

7- Lau TK , Leung My. A study of the use of radiological pelvimetry in a chinese population. Acta Obstet Gynecol Scand . 1998; 77: 41-4.

8- Michael W. X - Ray pelvimetry in clinical obstetrics. obstet & Gynecol. 1980; 56: 296 - 300.

1-postpartum

2- gynaecoid

3- android

4- anthropoid

5- platypoid

تعیین معادلات رگرسیونی بین فاصله خارهای خاصره ای قدامی فوکانی ، با ابعاد ذکر شده ، اندازه این بعدها بدون استفاده از پرتو نگاری قابل پیش بینی هستند. از آنجا که با جستجوی علمی از طریق مدلاین و تورق مجلات معتبر علمی فارسی و انگلیسی زبان، مشخص گردید که تاکنون تحقیق مشابه ای در داخل و خارج کشور انجام نشده است ، به نظر می رسد این پژوهش اولین مطالعه علمی در خصوص کاربرد روش رگرسیون بر روی ابعاد لگن زنان باشد. با ملاحظه رابطه معنی دار آماری بین بعدهای لگن که از روی کلیشه های رادیوگرافی استخراج شده اند و دقت کافی در آن، نگارندگان مقاله پیشنهاد می کنند که حداقل در برخی موارد بجای روش رایج لگن سنجی که بوسیله پرتو ایکس انجام می شود از فرمول های پیشنهادی تحقیق حاضر استفاده گردد، زیرا همانگونه که در مقدمه آمده است در حال حاضر از پرتو نگاری به منظور شناخت ساختمان عمومی و ترکیب لگن استفاده می گردد^(۱) و^(۲).

این روش اغلب در مراحل آخر بارداری و در موارد احتمال عدم تناسب سفالوپلیوک جنین و یا پرزانتاسیون بریج و همچنین در زنان بارداری که در مرحله پس از زایمان^۱ بوده، سابقه سزارین قبلی دارند^(۳) انجام می شود؛ در صورتیکه با کمک یکی از فرمول های تحقیق حاضر ، می توان اندازه قطر عرضی تنگه فوکانی را محاسبه نمود و قطر قدامی خلفی (کونزوگه حقیقی) را هم می توان با داشتن کونزوگه دیاگونال حساب کرد. لازم به توضیح و یادآوری است که اندازه کونزوگه دیاگونال بوسیله معاینه بالینی برآحتی قابل اندازه گیری است و با کسر کردن ۱/۵ ایلی ۲ سانتیمتر از آن، کونزوگه حقیقی بدست می آید. بعلاوه با داشتن قطر عرضی و قطر قدامی خلفی، نوع لگن را که ممکن است لگن زنانه^۲، لگن مردانه^۳، لگن انسان نما^۴ و لگن پهن^۵ باشد، مشخص نمود^(۱).

از سوی دیگر بر اساس فرمول دیگری از فرمول های مطرح شده در تحقیق حاضر، می توان فاصله بین دو خار ایسکیوم را تعیین کرد و به این ترتیب اندازه لگن میانی تعیین زده می شود. بنابراین با استفاده از فرمول های پیشنهادی می توان از چگونگی ابعاد دهانه فوکانی و حفره لگن حقیقی اطلاعات مفیدی کسب کرد و اقطار دهانه تحاتی نیز بوسیله معاینه بالینی در دسترس هستند. این اطلاعات در علم زنان و زایمان و پژوهشی قانونی از ارزش زیاد و مهمی برخوردار است. نکته دیگری که می باید اشاره شود این است که هر چند در این عرصه، روشهای رادیولوژی پیشرفته تری نظری تو موگرافی کامپیوتی مطرح می باشند ولی بر اساس نتایج حاصل از یک تحقیق اگر چه تو موگرافی کامپیوتی به شرط در دسترس بودن ارجح است، تفاوت معنی دار آماری بین نتایج دو روش وجود ندارد^(۴).

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که از روی مقدار مربوط به فاصله بین خارهای خاصره ای قدامی فوکانی می توان اطلاعات مفیدی از اقطار دهانه فوکانی و حفره درونی لگن بدست آورد. البته روی ابعاد لگن، تحقیقاتی بوسیله محقق حاضر صورت گرفته است. تحقیقی که سال ۱۳۷۷ روی کلیشه های لگن بیماران زن و مرد مراجعت کننده

- ۹- ابوالحسن زاده الف، حکمت ح. آیا ابعاد لگن زنان ایرانی با استانداردهای موجود انطباق دارد. پژوهنده. ۱۳۷۹: ۱۷: ۷۱۵.
- ۱۰- قضایی ص. پژوهشی قانونی. ویراست دوم. تهران: انتشارات دانشگاه شماره یک. تهران: مرکز تحقیقات غدد؛ ۱۳۷۴. ۱۳۷۲ ایلی ۱۳۵۸ ایلی ۱۳۶۸.

اشتراك مجله علمي پزشكى قانونى

مجله علمي پزشكى قانونى فصلنامه اي پژوهشي است که توسط سازمان پزشكى قانونى کشور منتشر مى گردد. بهای اشتراك سالانه مجله (با هزینه ارسال) برای عموم ۳۰۰۰۰ ریال و برای دانشجویان ۲۰۰۰۰ ریال است که می باید به حساب ۹۰۱۰۶ بانک ملی شعبه کاخ دادگستری کد ۱۹۵ (قابل پرداخت در کليه شعب بانک ملی در سراسر کشور) واريز گردد. مدارک مورد نياز شامل اصل فيش و برگه تكميل شده درخواست اشتراك (فرم ذيل) مى باشد.

نشانى: تهران - ضلع جنوبی پارک شهر - خيابان بهشت - سازمان پزشكى قانونى کشور - دفتر مجله علمي پزشكى قانونى - کد پستى: ۱۱۱۴۴
تلفن: ۰۹۰۷۰۳ - ۵۶۱۹۰۹۹

برگه اشتراك مجله علمي پزشكى قانونى

شماره اشتراك	<input type="text"/>
نام	<input type="text"/>
نام خانوادگى	<input type="text"/>
شغل	<input type="text"/> ..... رشته تحصيلي <input type="text"/>
شماره مورد نياز: از شماره	<input type="text"/> ..... تعداد مورد نياز <input type="text"/> ..... جلد از هر شماره
نشانى كامل پستى	<input type="text"/>
کد پستى	<input type="text"/> ..... تلفن تماس <input type="text"/>
مدارک ارسالی بانکى (فيش بانکى حواله بانکى)	<input type="text"/> ..... شماره مدرک <input type="text"/>
در صورت اشتراك قبلی شماره اشتراك را ذكر كند	<input type="text"/>